

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Ehkäisevän päihdetyön kehittämishanke Imatralla

Sanna Arminen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

toukokuu/2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Sanna Arminen	Sivumäärä xx ja xx liitesivua
Työn nimi Ehkäisevän päihdetyön kehittämishanke Imatralla	
Ohjaava(t) opettaja(t) Markus Söderlund	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Ketju-työryhmä/Imatran seurakunnan erityisnuorisotyö, Mikko Airas	
Tiivistelmä <p>Tämä opinnäytetyön tavoite on saada aikaan suunnitelma, kuinka ehkäisevää päihdetyötä tulee tehdä tulevaisuudessa Imatralla. Työn tilaajana on Imatran seurakunnan erityisnuorisotyö, joka on yksi Ketju-työryhmän osallinen. Ketju-työryhmä koostuu muun muassa nuoriso-ohjaajista, terveydenhoitajasta ja poliisin edustajasta. Heidän päätehtävänsä on tarjota tietoa Imatran päihdetilanteesta ja tehdä ehkäisevää päihdetyötä nuorten parissa.</p> <p>Työn merkitys ammattialalle on paikallisella tasolla suuri. Tätä suunnitelmaa tarvitaan nyt, koska todennäköisesti Ketju-työryhmän kokoonpano ja toiminta tulee jollakin tavalla muuttumaan, kun Imatra liittyy vuoden 2016 alussa Eksoteen. Tämä suunnitelma tulee kuitenkin jäämään työkaluksi Imatralla tehtävään ehkäisevään päihdetyöhön. Suunnitelma on laadittu niin, että sitä voivat hyödyntää myös muut kunnat ja tahot, jotka toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä nuorten parissa.</p> <p>Menetelminä työssä on käytetty kyselyä sekä jo olemassa olevan tiedon analysointia. Näiden pohjalta on tehty suunnitelma ehkäisevään päihdetyöhön Imatralla. Erilaisia päihdekasvatusmenetelmiä esitellään työssä kattavasti. Elämyksellinen päihdekasvatus, yhtenä esimerkkinä Camera obscura, on käsitelty laajimmin, koska se on suosituin ja käytetyin päihdekasvatuksen muoto Suomessa. Sen rinnalla käytetään yleensä viranomaisen pitämiä opetustuokioita ja terveydenhoitajan luentoja. Laadittu suunnitelma pohjautuu päihdekasvatuksen laatukriteereihin, jotka on julkaistu Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (THL) toimesta. Lisäksi on hyödynnetty tutkimuksia nuorten asenteista ja eri menetelmien toimivuudesta.</p>	
Asiasanat ehkäisevä päihdetyö, päihdekasvatus, terveystieteet,	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Sanna Arminen	Number of Pages
Title The initiative of preventive substance abuse work project in Imatra	
Supervisor(s) Markus Söderlund	
Subscriber and/or Mentor Imatran seurakunnan erityisnuorisotyö, Mikko Airas	
Tiivistelmä Abstract <p>The purpose of this study is to create a plan, how preventive substance abuse work should be implemented in Imatra in the future. The work has been commissioned by Imatra church special youth program, which is one of the participants in Ketju workgroup. Other participants in Ketju include youth counselors, health care professionals and a representative of the police. Their main function is to provide information on the substance abuse situation in Imatra and do preventive substance abuse work among youth.</p> <p>The significance of this study is great at the local level. This plan is needed now, since it is foreseeable that the structure and activities of the Ketju workgroup will change at some level, when Imatra will join Eksote in the beginning of 2016. This tool will still be available for preventive substance abuse work in Imatra. The plan has been designed so that other municipalities and third parties which participate in preventive work with youth can use it as well.</p> <p>The methods of the study are survey and analysis of existing information. Using these as the basis, a plan for preventative substance abuse work has been created for Imatra. The study explains different substance abuse work methods extensively. Experience learning work, as represented by case Camera obscura, has been introduced most widely, since it is the most popular and used form of substance abuse work in Finland. In addition, lectures by authorities and health professional are used. The plan is based on substance abuse work quality criteria, which have been published by The National Institute for Health and Welfare (THL). Also researches on youth attitudes and studies of the results of different methods have been used.</p>	
Keywords preventative substance abuse work, substance abuse education, health education	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

JOHDANTO	5
2 KETJU-TYÖRYHMÄ JA KEHITTÄMISTYÖN TARVE	6
3 PÄIHDEKASVATUKSEN PERUSTA	7
3.1. Laki säätelee työn tekemistä	8
3.2. Miten ehkäisevä päihdetyö toteutuu Imatralla ja Etelä-Karjalassa	9
3.3. Laatutähti	13
4 PÄIHDEKASVATTAJA JA KASVATUKSEN KOHDE	16
4.1. Toimiva verkosto päihdekasvatuksen toteuttajana	17
4.2. Ehkäisevän päihdetyön tekijän monet roolit	18
4.3. Vertaisten vaikutus nuoren valintoihin	19
5 PÄIHDEKASVATUKSEN ERILAISET TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA KEINOT	21
5.1. Avoin keskustelu	22
5.2. Elämyksellinen päihdekasvatus	23
5.3. Toiminnalliset ja projektiiviset menetelmät	24
5.4. Camera obscura	25
6 KYSELYN TULOKSET JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA	26
6.1. Kyselyn analysointi	26
6.2. Suunnitelma päihdekasvatuksen kehittämiseen ja jalkauttamiseen	27
7 POHDINTA	31
LÄHTEET	34

JOHDANTO

Ajatus tähän työhön lähti Ketju-työryhmässä toimivalta seurakunnan erityisnuorisotyön ohjaajalta. Kävin keskustelemassa työryhmän kanssa, mitä he haluavat selvittää. Työn tarkoitus on siis kartoittaa, mitä ehkäisevän päihdetyön menetelmiä Etelä-Karjalan kouluissa käytetään ja miten niiden toimivuutta seurataan. Lisäksi olen selvittänyt teoriapohjalta, mitä menetelmiä on käytetty ja kuinka toimivia ne ovat. Lopputuloksena on malli, jolla Ketju-työryhmä voisi jatkossa toteuttaa päihdekasvatusta Imatran kouluissa ja nuorten vapaa-ajan toimintaympäristöissä. Soikkelin & Warsellin (2013) mukaan laadukkaasti toteutetulla päihdekasvatuksella on tarkkaan määritelty tavoite. Siihen päästään asettamalla työlle päämääriä, kuten päihdehaittojen vähentäminen tai hyvinvoinnin edistäminen (22).

Ehkäisevää päihdetyötä tehdään monilla eri tavoilla. Keskeisintä on tunnistaa eri menetelmien näkökulmat ja miten ne vaikuttavat kohderyhmään. Yleisimpiä keinoja ovat viimevuosina olleet päihdeputket ja elämysreitit. Yhteinen nimittäjä näille on elämyspedagogiikka. (Herranen, 2010, 29-30.) Käsittelen elämyspedagogiikan roolia päihdekasvatuksessa tarkemmin tässä työssäni.

Yhteistä erilaisille menetelmille on se, että niiden tavoitteena on saada nuori itse pohtimaan valintojaan ja tarkastelemaan omia asenteitaan päihteitä kohtaan. Otan esille myös kriittisen näkökulman eri menetelmiin. On hyvä, että aiemmin kirjoitetuissa artikkeleissa ja raporteissa tuodaan esille myös päihdekasvatusmenetelmien huonot puolet ja haasteet. Tätä näkökulmaa tarvitaan juuri tässä tilanteessa, kun pohditaan, minkälaista päihdekasvatus voisi tulevaisuudessa olla.

Omat pohdintani toimivasta päihdekasvatuksesta perustuvat kokemuksiini nuorten parissa työskentelystä vuodesta 2001 lähtien sekä niihin havaintoihin, joita olen tehnyt toimiessani aktiivisesti Youth Against Drugs ry:ssä vuosina 2002-2009. Tuona aikana osallistuin järjestön toimintaan aktiivisesti kouluttautumalla, olemalla mukana eri tapahtumissa vapaaehtoisena infopisteellä sekä työskentelemällä yhdistyksen hallituksessa vuosina 2007-2009. Pääsin vaikuttamaan

myös järjestön tuottamien materiaalien sisältöihin ja ulkoasuun. Lisäksi olen osallistunut Ketju-työryhmän vapaaehtoistyöhön. Työ on pitänyt sisällään katu-partiointia sekä osallistumista koulutuspäiviin. Tiedot Ketju-työryhmästä perustuvat omiin havaintoihini sekä keskusteluihin työryhmän jäsenten kanssa.

Yhtenä osana tätä opinnäytetyötä on kysely, jonka suuntasin Etelä-Karjalan yläkoulujen rehtoreille. Vastauksia sain kaksi, kun kyselyitä lähti 15. Käytän tuloksia kuitenkin työssäni, koska niistä löytyi erilaisia menetelmiä päihdekasvatuksen järjestämiseen. Vastauksista kävi myös ilmi, että päihdekasvatuksen vaikuttavuutta nuorten valintoihin on haastavaa kartoittaa. Tämä on yksi kysymys, mikä kiinnostaa Ketju-työryhmää. Pyrin työssäni löytämään siis toimivan päihdekasvatusmallin sekä keinon, millä toimivuutta voitaisiin kartoittaa helposti ja luotettavasti.

Ketju-työryhmä on aiemmin järjestänyt Imatran kouluilla päihdekasvatusta yläluokille. Pari viime vuotta Imatran koulut ovat toteuttaneet ilmeisesti itse tämän opetussuunnitelmaan kuuluvan osion. Laatimani kyselyn yksi tehtävä on kartoittaa, minkälaisia menetelmiä kouluilla tällä hetkellä on käytössä. Lisäksi selvitän, kuka tai ketkä toteuttavat päihdekasvatusta.

Ketjun jäsenillä on vaihtelevasti mahdollisuus käyttää työaikaansa Ketju-työhön. Tämä tuo oman haasteensa sille, missä laajuudessa päihdekasvatusta voidaan tarjota nuorille. Vapaaehtoisten käyttäminen voisi olla mahdollista, mutta jos halutaan tarjota varmasti laadukasta tuotetta, pitäisi varmistaa vapaaehtoisten tieto-taito jollakin tavalla ja pitää sitä yllä.

2 KETJU-TYÖRYHMÄ JA KEHITTÄMISTYÖN TARVE

Opinnäytetyön tilaajana toimii Imatran seurakunnan erityisnuorisotyö. Valmis työ tulee moniammatillisen Ketju-työryhmän käyttöön. Työryhmä koostuu seurakunnan erityisnuorisotyöntekijästä, Imatran kaupungin etsivän nuorisotyön tekijöistä, terveydenhuollon ja sosiaalityön asiantuntijoista, Into-pajojen työval-

mentajasta ja poliisin edustajasta. Tarve lähti Ketju-työryhmän halusta selvittää kouluilla tapahtuvan päihdekasvatuksen nykytilanne ja lähteä sen pohjalta miettimään, mikä tapa palvelisi kohderyhmää (yläkoululaiset) parhaiten. Tavoite on siis löytää ennalta ehkäisevän päihdetyön malli, joka on tuloksellinen ja palvelee nuoria.

Työryhmä haluaa selvittää, olisiko heillä mahdollisuus tarjota tulevaisuudessa kouluille jotakin uudenlaista päihdekasvatusmenetelmää, jolla olisi vaikutusta nuorten asenteisiin ja valintoihin.

Tällä hetkellä Ketju-työryhmä järjestää keskustelutilaisuuksia nuorten elämään liittyvistä aiheista. Tilaisuudet ovat kaikille avoimia. Työryhmän jatko on tällä hetkellä avoin tammikuussa voimaan astuneen sote-uudistuksen takia, mutta siihen en ota kantaa tässä työssäni sen enempää. Tämä työ jää kuitenkin käyttöön sille tai niille tahoille, jotka tulevaisuudessa järjestävät ehkäisevää päihdetyötä ja päihdekasvatusta Imatralla.

3 PÄIHDEKASVATUKSEN PERUSTA

Päihdekasvatus ja ehkäisevä päihdetyö on kuntien lakisääteistä toimintaa. Sitä toteutetaan hyvin monella eri tavalla. Aluehallintovirasto valvoo toimintaa ja asettaa sille raamit. Myös Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL) on laatinut oman laatukäsikirjan ohjaamaan ehkäisevää päihdetyötä. Laatutähdeksi nimettyä työkalua käsittelen omassa alaluvussa myöhemmin.

Ehkäisevällä päihdetyöllä pyritään vaikuttamaan päihteiden saatavuuteen, tietoihin ja asenteisiin, käyttötapoihin, ongelmakäyttöön ja sitä tukevaan kulttuuriin. Keinoina käytössä on muun muassa tuen antaminen kotiin ja kouluun, varhainen puuttuminen sekä käytöstä seuraavien haittojen vähentäminen. Työntekijöiden kouluttaminen ja matalan kynnyksen palvelut käyttäjille ovat myös tärkeitä. (Soikkeli, 2001, 48-49.)

Päihdekasvatus on osa suurempaa kokonaisuutta, ehkäisevää päihdetyötä. Ehkäisevällä päihdetyöllä on monenlaisia tavoitteita, kuten elämänhallinnan vahvistaminen yksilön kannalta. Yhteisön näkökulmasta ehkäisevä päihdetyö voisi olla jotakin yhteisöllisyyttä lisäävää toimintaa. Ehkäisevän päihdetyön tavoite on myös vahvistaa yksilön omaa ajattelua. Tämä tapahtuu parhaiten osallistamalla yksilö erilaisiin toimintoihin. (Kylmänen, 2005, 9.)

Se, että toimintamalleja on niin monenlaisia, saattaa muodostua haasteeksi. Myös menetelmien kirjava käyttö asettaa eri kuntien nuoria eriarvoiseen asemaan. Toiset ovat voineet päästä osallistumaan monipuolisesti erilaisiin toimintapäiviin ja hankkeisiin, kun taas toisaalla voidaan päihdekasvatusvelvoite kuitata terveydenhoitajan ja esimerkiksi poliisin luennoilla. Vaikka siis viranomainen valvoo toimintaa, se voidaan kuitata tehdyksi kovin monenlaisella tavalla. Lähtökohtana pitäisi olla se, että nuori oikeasti saa totuuden mukaista tietoa monipuolisesti ja erilaisia aistikanavia pitkin. Osallisuuteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Lisäksi on tärkeää, että päihteistä puhutaan eri toimintaympäristöissä. Nuori huomaa, että aikuisten kanta on johdonmukainen eli päihteet ovat huono asia ja nuori pääsee kokemaan erilaisia päihdekasvatusmenetelmiä. Harrastuksen parissa voi jopa päästä itse kertomaan nuoremmille saman lajin harrastajille oppimiaan asioita. Tällöin nuoren oma asenne on merkittävässä osassa ja senhän hän on oppinut aikuisilta.

3.1. Laki säätelee työn tekemistä

Maakuntatasolla ehkäisevää päihdetyötä valvoo aluehallintovirasto AVI. Etelä-Karjala kuuluu Etelä-Suomen aluehallintoviraston alaisuuteen. Viimeisin selvitys on vuodelta 2014 ja siinä on vielä Imatra ja muu Etelä-Karjalan erillään. Tarkastelen aineistoa tässä työssä Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden (myöhemmin tekstissä Eksote) toiminnan osalta. Tämä siksi, että Imatra on liittynyt Eksoteen vuoden 2016 alusta ja toiminnot tullevat muuttumaan samaan linjaan muun sote-alueen kanssa.

Ehkäisevään päihdetyöhön velvoittavat muun muassa terveydenhuoltolaki, raittiustyölaki, alkoholi-, sekä päihdehuoltolaki. Valtio ja kunnat ovat velvollisia ta-

kamaan riittävät resurssit työlle. Jos ehkäisevää päihdetyötä ei johdeta selkeästi ja vastuullisesti, sen laatu kärsii. Vähintään kerran vuodessa olisi hyvä antaa tietoa luottamushenkilöille kunnan päihdetilanteesta. Tähän tiedonantoon voivat osallistua työryhmät ja muut asiantuntijat. (Heimala, 2014, 6.)

Päihdehuoltolaki edellyttää yhteistyötä viranomaisten ja yhteisöjen välillä. Erityisesti huomiota tulee kiinnittää viranomaisten (poliisi), päihdehuollon sekä yleensä sosiaali- ja terveydenhuollon, koulun ja nuorisotoimen väliseen yhteistyöhön (Heimala, 2014, 20). Tämän vaatimuksen yhteistyöverkostosta Ketju-työryhmä täyttää erinomaisesti. Yhteistyön eri toimijoiden välillä tulisi olla tiivistä ja siihen tulisi kiinnittää huomiota, että jokaisella taholla olisi myös resursseja toteuttaa yhteistyötä laadukkaasti. Työryhmällä tulisi olla selkeä johtaja ja koollekutsuja. Tällä hetkellä ei ole tarpeeksi resursseja, jotta työryhmä voisi suunnitella ja toteuttaa laadukasta päihdekasvatusta sekä olla informaatiokanavana kuntalaisille päihteisiin liittyvissä asioissa.

3.2. Miten ehkäisevä päihdetyö toteutuu Imatralla ja Etelä-Karjalassa

Etelä-Karjalassa 13 % 13-14-vuotiaista juo itsensä todella kovaan humalaan vähintään kerran kuukaudessa. Lisäksi yläkouluikäiset pojat ja ammattiin opiskelevat tytöt kertovat suhtautuvansa myönteisesti huumausaineisiin. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus, 2014, 44.) Tämän tiedon pohjalta voisi päätellä, että ehkäisevää päihdetyötä tulisi tehdä jo varhaisemmin kuin nyt tehdään. Toimintaympäristöjä tulisi miettiä laajemmin ja tiedon ja tuen tarjoamista yhä nuorempien vanhemmille tulisi lisätä. Työryhmän selvityksessä todetaankin, että lasten päihdeongelma on lisääntynyt. Yhä nuoremmat ovat huolissaan ikätoverinsa päihteiden käytöstä. Hoitoa ja ennaltaehkäisyä tulisi kehittää ja uudistaa palveluja. Eksotessa on useamman vuoden ajan tehty resurssien siirtoa korjaavista palveluista ehkäisevälle työlle. (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus, 2014,4.) Tämän selvityksen pohjalta voisi päätellä, että myös Imatralla on tulossa parannuksia resursseihin ehkäisevän päihdetyön osalta. Suunnitelma on laadittu koskemaan vuosia 2015-2018.

Aluehallintoviraston selvityksen mukaan kaikissa Etelä-Karjalan kunnissa on vuonna 2014 työskennellyt ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilö. Eksotessa työntekijä on kokoaikainen, Imatralla työntekijän työpanos ehkäisevään työhön 10% työajasta. (Heimala, 2014, 8.) Tämä tulee luultavasti muuttumaan lähitulevaisuudessa. Ei todennäköisesti kuitenkaan oleellisesti, sillä edellä mainitut resurssit täyttävät laadulliset kriteerit, jotka on määritelty Soikkelin & Warsellin Laatutähteä kiertämässä - Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirjassa (2013, 29).

Laatimaani kyselyyn sain kaksi vastausta Etelä-Karjalan yläkoulujen rehtoreilta. Heidän kouluissaan päihdekasvatus toteutetaan ulkopuolisen tahon toimesta sekä oppitunneilla terveydenhoitajan tai opettajan toimesta. Poliisi vierailee kouluilla tarvittaessa kertomassa vallitsevasta päihdetilanteesta ja nuoria koskevista ilmiöistä. Toisella koululla oli suunnitteilla NMKY:n Camera obscuran saapuminen vierailulle. Tässäkin menetelmässä opettajilla on isohko rooli. NMKY:n Camera obscura materiaaleista käy ilmi, että heillä olisi suunnitelmissa vierailla muillakin Etelä-Karjalan kouluilla, koska he tekevät yhteistyötä Eksoten kanssa. Tämän takia käsittelen tätä menetelmää laajemmin myöhemmin tässä opinnäytetyössäni.

Koulussa toteutuva ehkäisevä päihdetyö on usein osa terveystiedon opetussuunnitelmaa. Tehokkuuteen vaikuttaa eniten vallitseva asenneilmapiiri. Koulu-terveyskyselyt ovat tärkeä elementti ehkäisevässä päihdetyössä. Niitä on helppo toteuttaa ja tulokset on saatavilla miltei heti. (Kylmänen, 2005, 44-45.) Kyselyiden tulokset voivat olla harhaanjohtavia. Kohderyhmä ei välttämättä vastaa kysymyksiin totuuden mukaisesti ja he saattavat pelätä seuraamuksia, jos kertoisivat totuuden. Sama pätee myös kartoitettaessa päihdekasvatuksen vaikuttavuutta, johon toinen kyselyyni vastanneista rehtoreista otti kantaa. Hän epäili, ettei yläkouluikäiset välttämättä vastaa kyselyihin rehellisesti. Tämä huomio kyseenalaistaa kyselyiden tulosten relevanttiuden ja ainakin itse mietin, millä muulla tavalla tietoa voisi saada.

Päävastuu päihdekasvatuksen antamisesta on paikallistasolla, vaikka suositukset ja ohjeet annetaan ylemmiltä tahoilta. Tiedon pitää olla totuudenmukaista. Jokaisella on oikeus saada tietoa huumeista ja muista päihteistä sekä käyttöön

liittyvistä haitoista. Näiden lisäksi myös huume politiikasta ja käyttökulttuureista tulee olla saatavilla asianmukaista tietoa. (Rantala, Salasuo & Soikkeli, 2006.)

Lähtökohtaisesti ehkäisevän päihdetyön tulisi kuulua jokaisen aikuisen perusosaamiseen, joka on tekemisissä nuorten kanssa. Tulisi olla valmius puhua nuoren kanssa päihteistä. Osallistava ja yhteisöllinen työote on hyvin tärkeässä roolissa, kun annetaan nuoren itsensä osallistua keskusteluun ja autetaan häntä muodostamaan oma mielipiteensä asiasta. (Ali-Melkkilä, 2010, 132.) Osallisuuden ja yhteisöllisyyden ajatus toteutuu mielestäni parhaiten nuoren vapaa-ajan toimintaympäristöissä. Nuorisotilat ja harrasteporukat ovat yleisimpiä nuoren vapaa-ajanviettopaikkoja. Näissä ympäristöissä on läsnä aikuinen, jolla on tietoa ja taitoa keskustella nuoren kanssa päihteistä, niiden haitoista ja vaihtoehtoista päihteiden käytölle. Nuoren vapaa-ajalla tapahtuva päihdekasvatus voi tapahtua passiivisesti tai aktiivisesti. Nuorisotiloilla voi esimerkiksi olla julisteita tai esitteitä tai siellä voidaan järjestää teemailtoja, joissa keskustellaan päihteistä ja tehdään esimerkiksi aiheeseen liittyviä ryhmätöitä. Tällaista toimintaa voi tuki toteuttaa myös koulussa, mutta oman kokemukseni mukaan se on silloin niin sanotusti pakollista eikä nuori orientoidu samalla tavalla kuin jos samaa toimintaa olisi tarjolla nuorisotilalla tai harrastuksen parissa. Vapaa-ajan toimintaympäristössä keskustelukin voi olla vapaampaa, kun opettajan tai muun koulun työntekijän auktoriteetti ei ole läsnä. Nuoriso-ohjaajaa tai harrastuksen valmentajaa ei välttämättä koeta niin hallitsevaksi. Näiden lisäksi vapaa-ajalla nuori saattaa olla eri ryhmässä kuin koulussa. Tämäkin vaikuttaa siihen, miten nuori asioista keskustele.

Hyvä päihdekasvatus on kantaottavaa, ymmärtävää ja kunnioittavaa eri kohderyhmien tarpeet huomioiden. Tavoitteena on tarjota suuntia ja päämääriä. Hyvä päihdekasvatus on kommunikaatiota kohderyhmän kanssa. Siksi on hyvä ymmärtää, että nuorilla itsellään on näkemyksiä, minkälaista on hyvä elämä ja mikä rooli päihteillä on siinä. Hyvä päihdekasvatus tarjoaa vaihtoehtoja sekä kasvattaa nuoria kunnioittaen. (Maunu, 2012, 48-49.) Oman kokemukseni mukaan kohderyhmän tarpeet on erittäin tärkeää ottaa huomioon toimivaa päihdekasvatusmenetelmää mietittäessä. Yläkoululaisille puhutaan eri asioista kuin vaikkapa alakoulun viidesluokkalaisille tai toisen asteen opiskelijoille. Kuten toisaalla tässä työssä mainitsen, nuoria ei saa aliarvioida. Heillä on paljon mielipi-

teitä päihteistä, puolesta ja vastaan. Keskustelu ei saisi mennä väittelyksi vaan aikuisen tulee suhtautua nuoren mielipiteisiin kunnioittavasti. Aikuisen ei myöskään pidä pelätä sitä, että jo kahdeksasluokkaliselle nuorelle saattaa olla tarpeen puhua ennemmin päihteiden haittojen vähentämisestä kuin ennalta ehkäisyä. Jos aikuinen yrittää vähätellä tai häivyttää tosiasioita, nuori kyllä huomaa sen eikä näin ollen ota aikuista kovin vakavasti. Keskustelulta putoaa siis pohjassa tilanteessa.

Käytössä olevat päihdeohjelmat ovat monipuolisia ja niihin usein liittyy omaehtoista oppimista. Esimerkkeinä mainitaan muun muassa kauhupropaganda ja traditionaalinen opetusmalli. Nämä ovat jo vanhentuneita toimintamalleja ja nykyisin käytetäänkin enemmän muun muassa affektiivista mallia, jossa pyritään vahvistamaan nuorella niitä piirteitä, joista on hyötyä sosiaalisen paineen alle jouduttaessa. Myös sosiaalisten taitojen malli, jossa edellä mainitun affektiivisen mallin keinoja harjoitellaan käytännössä. Itseuskomusmalli taas perustuu nuoren itsensä uskoon siitä, miten hän selviytyy esimerkiksi tilanteesta, jossa pitää tehdä päihteisiin liittyviä valintoja. (Soikkeli, 2001, 52-53.)

Jotta päihdekasvatus olisi uskottavaa ja tuloksellista, sen tulee olla johdonmukaista ja pyrkiä edes jonkinlaiseen yhteiseen ideologiaan eri toimijoiden kesken. Keinona voisi käyttää yhteistä koulutusta ja avointa keskustelua. Vanhemmille järjestetyt tilaisuudet ja yleinen keskustelu ovat myös tärkeitä. (Soikkeli, 2001, 56-57.) On hyvä, että on olemassa työryhmiä ja järjestöjä, jotka jakavat oikeellista tietoa päihteistä eri kohderyhmille. On luonnollisesti eri asia pyrkiä vaikuttamaan henkilön omaan päihteidenkäyttöön kuin kertoa esimerkiksi nuoren vanhemmalle, miten tämä voisi puuttua oman lapsensa päihteiden käyttöön. Yhteinen ideologia eri toimijoiden välillä löytyy helpoiten vuoropuhelun avulla. Viralliset tahot ja vapaaehtoistoimijat voivat yhdistää tietonsa ja taitonsa ja tehdä tiivistäkin yhteistyötä. Tärkeintä on tietää, mitä muut tekevät. Pääallekkäisyyttä voidaan karsia, jotta voimavaroja ja osaamista voidaan jakaa mahdollisimman laajasti. Edelleenkin ei saa unohtaa kohderyhmää ja sen ottamista mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

3.3. Laatutähti

Laatutähti on kehitetty vuonna 2006. Sen tarkoitus on asettaa suunnat ja tavoitteet ehkäisevälle päihdetyölle. Sitä käytetään työvälineenä päihdetyön laatukriteereitä täyttäessä ja mietittäessä. Kriteerien avulla on voitu näyttää päättäjille ja muille virallisille tahoille, että ehkäisevä päihdetyö on suunniteltua ja tavoitteellista. Näillä seikoilla on voitu nostaa ehkäisevän päihdetyön uskottavuutta ja parantaa tuloksia. Laatutähti ohjaa tarkkailemaan työn tuloksia koko prosessin ajan. Erityisesti etiikan korostaminen laatukriteereissä on tehnyt vaikutuksen korkeammilla tasoilla ja se on vaikuttanut myös EU:n huumeseurantakeskuksen laatusuositukseen vuonna 2011. (Soikkeli & Warsell, 2013, 7.)

Laatutähti antaa työkalun ehkäisevän päihdetyön toimijoille tehdä oman työnsä tulokset näkyviksi kunnan muille työntekijöille ja saada tämä toiminta osaksi muiden organisaatioiden toimintaa. (Soikkeli ym. 2013, 8.) Tämä on mielestäni tärkeää, koska kuten toisaalla tässä työssä tuon ilmi, lasten ja nuorten päihdekasvatus kuuluu kaikille kansalaisille. Nuorisotyötä on kaikin puolin jokseenkin mahdotonta tilastoida tai sen tuloksia mitata. Siksi on hyvä, että jollakin osa-alueella on mahdollista mitata ja tehdä näkyväksi sitä, mitä tehdään ja miten se näkyy ihmisten arjessa.

Laatutähden keskiössä on tasapainoinen kokonaisuus sekä seuranta ja arviointi. Näitä kahta asiaa tulee seurata heti prosessin alkuvaiheesta lähtien. Sakarointa tähdessä on viisi. Ensimmäisestä sakarasta löytyy tietoperusta ja etiikka. Toisen sakaran kohdalla tarkastellaan kohdentamista ja suunnittelua. Kolmannessa sakarassa on resurssien varmistaminen. Neljännessä pohditaan viestintää, osallisuutta ja yhteistyötä. Viidenteen sakaraan sisältyy hankkeen toteutus. Laatutähden yhteydessä puhutaan usein kiertämisestä. Tämä johtuu siitä, että tähden on ajateltu käytössä muodostavan niin sanotun hermeneuttisen kehän. Tämä tarkoittaa sitä, että tähteä voidaan kiertää myötäpäivään, kunnes kaikki osa-alueet ovat tasapainossa keskenään. Esimerkiksi ensimmäisen sakaran etiikka ei voi olla ristiriidassa vaikkapa sakarassa neljä ajatellun viestintätavan kanssa. (Soikkeli, ym. 2013, 10-11.) Tämän tasapainon löytäminen voi olla haaste, kun suunnitellaan ehkäisevän päihdetyön toimintaa. Tänä päivänä eri-

tyisesti resurssien löytäminen laadukkaan ehkäisevän päihdetyön tekemiseen voi olla haastavaa. Näissä tilanteissa ei kuitenkaan aina voi työtä jättää tekemättä vaan resurssipulma ohitetaan ja tehdään ehkä sitten vähemmän laadukasta työtä. Tämä taas aiheuttaa lisää pulmia tulevaisuudessa, jos työn laatua ei tarkkailla eikä tarvittavia resursseja anneta, vaikka todettaisiin työn tulosten olevan ei-toivottuja.

Arviointi koko prosessin ajan on yksi laatutähden perusajatuksista. Kun työtä arvioidaan suunnitellusti alusta loppuun asti huomataan helpommin kehittämisen paikat ja niihin voidaan puuttua heti. Lisäksi arvioinnin tehtävä on saada näkyväksi työn vaikuttavuus ja kuinka laajan yleisön se on saavuttanut. Tämä on tärkeää tietoa, kun työtä esitellään päättäjille tai rahoittaville tahoille. (Soikkeli ym., 2013, 13.) Työn arviointiin kannattaa panostaa hyvin, sillä se on ainoa dokumentti, joka toiminnasta jää jälkikäteen tarkasteltavaksi. Arvioinnin tulosten pohjalta toimintaa suunnitellaan eteenpäin. Kun arviointi tapahtuu läpi koko prosessin, voidaan elementtejä muuttaa jo matkan varrella eikä tarvitse epäonnistua koko prosessissa yhden virhearvion takia. Jos arviointi on tehty huolimattomasti, se saattaa vaikuttaa hankkeen jatkuvuuteen ja mahdollisen rahoituksen loppumiseen. Rahoittajat usein haluavat tietää, miten toimintaa aiotaan kehittää ja arvioinnin pohjalta on helppoa tehdä kehittämissuunnitelmaa.

Etiikka on tärkein kriteeri, kun suunnitellaan ehkäisevän päihdetyön eri osa-alueita. Laatutähti on tähänkin toimiva työväline. Laatukäsikirjassa listataan seikkoja, joissa on erityisen tärkeää huomioida eettisyys. Samoja kriteerejä löytyy myös EU:n huumeseurantakeskuksen laatusuosituksista. Näihin eettisiin ohjeisiin kuuluu muun muassa toiminnan laillisuus, toiminnan turvallisuus osallistujalle, kohderyhmän kunnioittaminen ja toiminnan hyödyllisyys heille. Kohderyhmän osallistumisen toimintaan tulisi olla vapaaehtoista. Lisäksi jaetun tiedon pitää olla faktaa. (Soikkeli, ym., 2013, 19.) Väitän, että koulussa annettava päihdekasvatus ei perustu osallistujien vapaaehtoisuuteen. Kriteereissä mainittiin myös kohderyhmän ottaminen mukaan suunnitteluun, joka sekään tuskin toteutuu kovin yleisesti. Tämä on mielenkiintoinen kysymys johon en ole aiemmin törmännyt ja luulen, että sitä ei ole huomioitu juurikaan ehkäisevää päihdetyötä tekevien keskuudessa. Poikkeuksena mainittakoon Youth Against Drugs

ry, jonka toiminta nimenomaisesti perustuu sille, että nuoret suunnittelevat päihdekasvatusta oman ikäisilleen.

Jotta voidaan osoittaa, että tehtävä ehkäisevä päihdetyö on tuloksellista, pitää toiminnalla olla päämääriä ja tavoitteita. Lisäksi on laadittava toimintasuunnitelma, josta voidaan tarkistaa tarvittaessa työn tavoitteita ja muuttaa niitä, jos tilanne sitä vaatii. Myös siinä tapauksessa, että työn toteuttaja vaihtuu, on hyvä olla mahdollisimman selkeä suunnitelma tehtävästä työstä. (Soikkeli ym., 2013, 22-25.) Tämä on hyvä ottaa huomioon, kun suunnitellaan Imatralla ehkäisevän päihdetyön mallia. Tämän hetkinen työryhmä saattaa muuttua oleellisesti. Käytössä olevat resurssit ovat olleet rajalliset aiemminkin ja tulevista suunnitelmista ei ole vielä tietoa.

Mielestäni laatutähti pitäisi ottaa nyt Imatralla keskeiseksi työvälineeksi, kun suunnitellaan erityisesti nuorille suunnattua ehkäisevää työtä. Tulisi tarkkaan miettiä ja rajata kohderyhmä. Työnjako on myös tehtävä tarkasti ja resurssit pitää olla riittävät. Tehdyn työn dokumentointi olisi myös tärkeää, jos toimijat muuttuvat oleellisesti. Näin ei tarvitse aloittaa työtä ihan alusta vaan voidaan luontevasti jatkaa prosessia eteenpäin. Dokumentoinnin avulla voidaan myös tarvittaessa palata taaksepäin ja muuttaa tavoitteita, päämääriä tai jopa kohderyhmää ja menetelmiä.

Jotta ehkäisevä päihdetyö olisi tuloksellista ja tavoitteet täyttyisivät, on eri organisaatioiden välillä oltava luottamus ja vuorovaikutuksen oltava luontevaa. Työtä pitäisi organisoida ja suunnitella mahdollisimman laajasti ja rajoja rikkoen. Kaikkien on syytä tuntea tekemiselle asetetut tavoitteet ja toimittava niiden mukaan. Kun yhteistyö eri tasojen välillä toimii, mahdolliset ongelmakohdat havaitaan nopeasti ja ne voidaan korjata ajoissa. (Soikkeli, ym. 2013, 26-27.) Oman kokemukseni perusteella tällainen toimintamalli ei toteudu. Ehkäisevä työ vaikuttaa ulkopuolisen silmiin vain pienen ryhmän tekemältä työltä ja usein se on ulkoistettu kunnan omasta toiminnasta esimerkiksi järjestöille tai viranomaisille. Näin toteutettuna työ ei ole välttämättä tuloksellista eikä sen vaikuttavuutta tai laatua pystytä valvomaan kuten pitäisi.

Resurssien oikea määrä on isona haasteena, kun puhutaan laadukkaasta ehkäisevästä päihdetyöstä tai päihdekasvatuksesta. Resurssihin lasketaan tekijöiden ja osallistujien lisäksi myös kohderyhmä eli tässä tapauksessa nuoret. Näillä kaikilla osapuolilla tulee olla halu ja valmiudet osallistua toimintaan, jotta se täyttäisi tavoitteensa. Lisäksi mukana voi olla muita verkostoja, joita voidaan hyödyntää ehkäisevässä työssä. Heti alussa on syytä varmistaa tekijöiden ja muiden osallistujien taidot ja valmiudet tehdä ehkäisevää päihdetyötä. Jos jokin puuttuu, tulee järjestää koulutusta. Näin taataan oikeanlainen sisältö kasvatukselle. Työnohjaus on myös hyvä järjestää, jotta henkilöiden työssä jaksaminen voidaan taata. Koulutusta ja ohjausta tulee tarjota myös toimintaan osallistuville vapaaehtoisille. (Soikkeli, ym. 2013, 28.)

Tässä kohdassa mieltisin koulujen henkilökunnan kouluttamista. Se toisi lisää aikuisia tietoisiksi päihdekasvatuksen ja ehkäisevän päihdetyön ajankohtaisista ilmiöistä ja antaisi heille valmiuksia keskustella päihdekysymyksistä oppilaiden kanssa. Oman kokemukseni mukaan koulut melko herkästi kutsuvat ulkopuolisen tahon puhumaan päihteistä, kun aihe jostain syystä ajankohtaistuu.

4 PÄIHDEKASVATTAJA JA KASVATUKSEN KOHDE

Koska hyvä päihdekasvatus on suurimmaksi osaksi kommunikaatiota, se ymmärtää erilaisten ryhmien toimintatapoja ja erilaista tapaa kommunikoida. Hyvän päihdekasvatuksen tulee tuntea kohderyhmänsä hyvin, jotta se voisi toimia niin sanottuna peilinä erilaisille valinnoille. (Maunu, 2012, 49.) Näkisin, että tällä hetkellä tehtävä päihdetyö tuntee kohteensa hyvin, koska tekijöinä pääsääntöisesti on nuorten parissa työtä tekevät henkilöt. Nämä henkilöt tietävät tai ainakin heidän pitäisi tietää, millä tavalla nuoren kanssa kommunikoidaan luontevasti ja minkälaisia viestintäkanavia tämä käyttää.

Ehkäisevä päihdetyö kohdistuu yleensä nuoriin ja silloin sitä voidaan pitää ammatillisena kasvatuksena, tässä tapauksessa siis päihdekasvatuksena. Ehkäisevä päihdetyö pyrkii ehkäisemään päihdehaittoja ja tukemaan terveellisiä elämäntapoja. (Maunu, 2012, 12-13.) Ehkäisevä päihdetyö ei siis välttämättä liity

millään tavalla tiedon jakamiseen tai päihteistä puhumiseen. Se voi olla jotakin toimintaa, johon osallistuminen edellyttää päihteettömyyttä juuri siinä hetkessä. Tällaisella toiminnalla pyritään osoittamaan, että ilman päihteitä voi olla hauskaa ja saada erilaisia elämyksiä.

Kouluissa tehtävä päihdekasvatus on pääsääntöisesti primaaritason ehkäisevää työtä. Siinä pyritään lyhytneuvontaan ennen ongelman syntymistä. Yläkouluissa annettava päihdekasvatus voi olla myös sekundaaritason ehkäisevää työtä. Siinä työ kohdistuu tiettyyn ryhmään, kuten 8.-luokkalaisiin, joilla voi olla jo päihdekokeiluja takana. (Kylmänen, 2005, 10.) Myös Imatralla kouluissa tehtävä päihdekasvatus kohdistuu enimmäkseen yläkouluihin, kun puhutaan oppilaille suunnatusta työstä. Ketju-työryhmän järjestämät luentotilaisuudet ovat olleet avoimia kaikille ja niihin onkin osallistunut kaiken ikäisten lasten ja nuorten vanhempia ja kasvatustalon ammattilaisia.

On todettu, että asenteita päihteitä kohtaan voidaan muuttaa vaikuttamalla aikuisten käyttäytymiseen. Nuoret ottavat mallia aikuisista. Vanhempien lisäksi on joukko asiantuntijoita, jotka työnsä puolesta jakavat päihdetietoutta nuorille. Heidän omalla asenteellaan on merkitystä, kun he jakavat tietoa nuorille. (Soikeli, 2000, 54.)

4.1. Toimiva verkosto päihdekasvatuksen toteuttajana

Ehkäisevässä päihdetyössä tärkeää on toimiva verkosto. Verkosto toimii yleensä primääritasolla eli keskittyy väliintuloon. Se voi tarvittaessa toimia myös vasta ongelmien ilmaantuessa. Verkostossa toimivat henkilöt antavat osaamisensa verkoston käyttöön. Verkostossa on hyvä olla viranomaisten lisäksi myös järjestöjen edustajia sekä nuorten vanhempia. (Kylmänen, 2005, 18-19.) Vapaaehtoisten osallistuminen verkoston toimintaan on ennen kaikkea hyvä ja toivottavakin asia. Tällä tavalla laajennetaan tieto-taitoa ja saadaan työryhmään erilaisia näkökulmia ja kokemusasiantuntijuutta. Haasteeksi voi kuitenkin muodostua sitoutuminen vapaaehtoistyöhön ja se, että vapaaehtoisten jaksamiseen ei pystytä panostamaan. Järjestöt kouluttavat usein itse jäseniään, jolloin tältä suunnalta tulevat vapaaehtoiset saattavat olla tiedoiltaan lähes samalla tasolla kuin

ammattilaiset. On silti tärkeää, että kaikki koulutetaan tai ainakin saatetaan tietoiseksi juuri kyseisen työryhmän toimintatavoista ja arvoista. Yhteisillä kouluksilla voidaan esimerkiksi varmistaa vapaaehtoisten ensiapu- ja itsepuolustus- taidot. Nämä etenkin silloin kun vapaaehtoiset osallistuvat katupartiointiin.

Tiedonkulku ja viestintä koetaan usein ongelmalliseksi verkostotyössä. Näihin asioihin on syytä panostaa, jotta työskentelystä ei tulisi irrallista ja se ei muodostuisi rasiitteeksi. Salassapitovelvollisuus voi myös muodostua haasteeksi verkostotyössä. Konsultaatio on kuitenkin mahdollista niin, ettei kenenkään yksityisyys vaarannu. Verkoston oikea mitoitus ja huoltaminen on hyvä muistaa ajoittain. Seuranta ja ohjaus ovat tärkeitä työkaluja. Verkoston kokoa voidaan myös muuttaa tarpeiden mukaan tai se voidaan purkaa kokonaan. Jos toiminnasta ei huolehdi, voi käydä niin, ettei kukaan ota vastuuta ja toiminnan tarkoitus unohtuu. (Kylmänen, 2005, 21.) Ketju-työryhmän tämänhetkinen tilanne on hieman epävarma, koska osapuolten työnantajat ovat muuttuneet. On epäselvää, kuinka työaikaa saa käyttää työryhmätyöskentelyyn vai saako käyttää ollenkaan. Kaikki edellä mainitut vaihtoehdot saattavat olla mahdollisia työryhmän tulevaisuudessa. Eli se voidaan lakkauttaa kokonaan tai kokoonpano voi muuttua oleellisesti. Työryhmän toiveissa olisi, että ryhmä saisi jatkaa ja vastuu olisi selkeämmin jollakin taholla. Tämä takaisi myös laadukkaan työskentelyn ja voisi tuoda myös resursseja lisää.

4.2. Ehkäisevän päihdetyön tekijän monet roolit

Ensisijaisesti ehkäisevää päihdetyötä tekevä henkilö voidaan nähdä kasvattajana. Hänen työnsä tavoitteena on antaa nuorelle valmiudet elää mahdollisimman hyvää elämää. Työntekijä voi olla myös julistaja, saarnaaja tai jopa taistelija. Erilaisissa rooleissa toimivat aikuiset muodostavat ryhmän, jolla on valmiudet antaa laadukasta ja tuloksellista päihdekasvatusta. Työntekijän olisi syytä tuntea nuorten kieli ja puhetavat, jotta hän voi tarvittaessa toimia tulkkina nuorten ja muiden toimijoiden välillä. Samalla hänellä on kyky sanoittaa asioita niin, että nuori kykenee ymmärtämään ne ja niin, että vaikkapa viranomaiset ymmärtävät paremmin nuoren asian. (Maunu, 2012, 162.)

Ehkäisevää päihdetyötä tekevä aikuinen ensisijaisesti kasvattaa nuorta sosiaalisesti vahvaksi ihmiseksi. Tämän lisäksi hän voi kasvattaa muita aikuisia tuomalla heidän tietoisuuteen sosiaalisen vahvistamisen menetelmiä ja tärkeyttä. Kun puhutaan päihdekasvatuksesta, siihen liitetään usein huoli jonkun henkilön päihteiden käytöstä. Tulevaisuudessa on tavoitteena puhua mieluummin positiivisessa ja rakentavassa hengessä (Maunu, 2012, 164-165.) Nuorten parissa tehtävän ehkäisevän päihdetyön yksi tärkeimmistä tavoitteista on sosiaalinen vahvistaminen. Sosiaalisen vahvistamisen keinoilla voidaan tukea ryhmässä toimimisen taitoja sekä lisätä tietoa ja taitoa, kuinka kieltäytyä päihteistä. (Soikeli ym., 2013, 18.) Yhteisöpedagogilla on mielestäni erittäin paljon kompetenssia viedä tietoutta sosiaalisesta vahvistamisesta ja eri menetelmistä nuorten kanssa työskenteleville tahoille. Yhteisöpedagogin ydinosamista on juuri nämä menetelmät. Myös aiemmin mainittu nuoren elämän tuntemus on yhteisöpedagogin ydinosamista. Yhteisöpedagogi tuntee nuoruuteen kuuluvat haasteet ja mahdollisuudet. Kun tehdään ehkäisevää päihdetyötä nuorten kanssa, on tärkeää löytää oikea tapa kommunikoida ja jakaa tietoa niin, että nuori jaksaa kiinnostua siitä ja kokee sen tärkeäksi itselleen.

4.3. Vertaisten vaikutus nuoren valintoihin

Suomessa tulisi edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Aiheissa, jotka ovat oleellinen osa nuorten elämää, tulisi hyödyntää nuorten omaa asiantuntijuutta ja antaa heille enemmän päätäntävaltaa. Nuorten hyvinvoinnin kannalta on tärkeää saada osallistua ja vaikuttaa. Nuoren motivaatio tekemiseen herää ymmärryksen kasvamisen kautta. Tämä taas johtaa innostumiseen viedä asiaa kohti tavoitetta. Myös sitoutuminen kasvaa sitä mukaa, kun nuori näkee ja kokee toiminnan merkitykselliseksi. Paras kokemus nuorelle saadaan sillä, että hän itse pääsee suunnittelemaan ja toteuttamaan aikuisen toimiessa taustatukena ja toiminnan mahdollistajana. (Leimio-Reijonen, 2010, 127.)

Usein mielletään, että kaveriporukan vaikutus nuoren asenteisiin ja valintoihin olisi pelkästään kielteinen. (Salmivalli, 2005, 137.) Tämä johtunee siitä, että nuoruusikään liittyy kaikenlainen kokeilu ja oma identiteetti alkaa muotoutua. Paljon toistensa kanssa aikaa viettävät nuoret voivat muistuttaa toisiaan esi-

merkiksi opiskelumotivaatioltaan tai asenteiltaan. Voidaan puhua valikoitumisefektistä, joka tarkoittaa, että samankaltaiset nuoret valikoituvat toistensa ystäviksi. Valinta ei koskaan ole täysin nuoren omasta tahdosta kiinni. Siihen vaikuttavat monet eri asiat. (Salmivalli, 2005, 140.)

Valikoituminen samankaltaisten ystävien seuraan toteutuu myös puhuttaessa päihteiden käytöstä. Toisaalta on myös huomattu, että raitis nuori valitsee ystäväkseen päihteitä käyttävän nuoren. Tällöin päihteettömän nuoren riski päätyä käyttämään esimerkiksi tupakkaa, on huomattava. Päihteet eivät kuitenkaan aina ole nuoria alun perin yhdistänyt tekijä, joten raitis nuori ei automaattisesti ala käyttämään päihteitä, vaikka hänen ystävänsä niin tekisi. (Salmivalli, 2005, 143-144.)

Mielestäni edellä mainitut asiat on hyvä ottaa huomioon, kun mietitään, missä päihdekasvatusta kannattaa tarjota nuorille. Jos ajatellaan koululuokkaa, siellä on hyvin heterogeeninen ryhmä nuoria ja kaikki eivät ole kavereita keskenään. Todennäköisemmin ehkäisevää päihdetyötä tekevä aikuinen kohtaa keskenään samankaltaisia nuoria heidän vapaa-ajan ympäristöissään kuten harrastuksissa tai nuorisotilalla. tällaisen samankaltaisesti ajattelevan ryhmän kanssa voisi olla antoisampaa keskustella päihteiden käytöstä, koska heillä on keskinäinen luottamus toisiinsa olemassa.

Youth Against Drugs ry:n yksi näkyvimpiä toimintamuotoja on infopistetyö. Infopisteitä on tapahtumissa, joissa kohdataan nuoria, esimerkiksi kesäfestivaalit. Infopisteellä työskentelee vapaaehtoisia nuoria, jotka ovat saaneet koulutuksen infopisteen materiaaleihin ja keskusteluihin. Mielestäni tässä toteutuu vertaisuus hyvin. Olen osallistunut Youth Against Drugs ry:n infopistekoulutukseen ja työskennellyt vapaaehtoisena ja vastaavana lukuisilla infopisteillä erilaisissa tapahtumissa toimiessani järjestössä aktiivisena. Keskustelut, joita kävin nuorten kanssa, olivat antoisia ja herättivät toisinaan vastapuolella uusia ajatuksia. Järjestö arvioi infopistetyön vaikuttavuutta seuraamalla kävijöiden määrää, käytyjen keskustelujen määrää ja sisältöä. Jokainen vapaaehtoinen piti kirjaa näistä asioista. Infopistevastaavan tehtävänä oli koota materiaali yhteen ja tarvittaessa käytiin keskusteluja myös yhdessä läpi. Tämä työskentely toimi siis myös va-

paaehtoisille jonkinlaisena vertaisryhmänä. Heillä oli mahdollisuus oppia ja saada tukea toisiltaan.

5 PÄIHDEKASVATUKSEN ERILAISET TOIMINTAYMPÄRISTÖT JA KEINOT

Kun valitaan kohderyhmälle sopivaa menetelmää, on hyvä osata tunnistaa menetelmän tulokulma. Menetelmä määrittelee usein kohderyhmän rajat. Valittu menetelmä määrittää myös ohjaajan ja ryhmän vuorovaikutussuhteen. (Herranen, 2010, 29.) Ylhäältä käsin tuleva tiedon jakaminen ei toimi nuorten kanssa. Teini-ikäiset ovat usein hyvin auktoriteettivastaisia, joten pelkkä niin sanottujen faktojen luetteleminen on aika turhaa, jos halutaan työllä olevan positiivisia vaikutuksia. Myös sitä on hyvä miettiä, onko menetelmällä tarkoitus ennalta ehkäistä päihteiden käyttöä vai pyrkiä vähentämään haittoja. Ennalta ehkäisevä tulokulma toimii ehkä parhaiten alakouluissa, kun taas haittoja vähentävä lähestyminen voisi olla yläkouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa toimivampi vaihtoehto.

Nuoren toimintaympäristöt ovat erittäin tärkeitä vaikuttamisen paikkoja. Koulut ja oppilaitokset ovat oleellinen osa nuoren arkea, joten sieltä saatavat positiiviset sosiaaliset kokemukset voivat kantaa pitkälle. Vastuuta ei saa sysätä yksin nuorten kannettavaksi. Sosiaalisuuden vahvistamisen tulisi kuulua jokapäiväisiin rutiineihin. Yksittäiset teemaviikot eivät tällöin riitä. (Maunu, 2012, 163.)

Päihdekasvatus voidaan nähdä yhteisöllisenä toimintana. Tällöin kokoon katettavan ryhmän perusteeksi riittää, että sen jäsenet ovat kiinnostuneet aiheesta. Ryhmä voi myös olla esimerkiksi harrastuksen takia kokoontunut. Ihanteellista olisi, jos ryhmän jäsenet olisivat mukana omasta tahdostaan. Päihdekasvatuksen yksin monista tehtävistä on sosiaalisten taitojen vahvistaminen. Tätä päämäärää palvelee parhaiten se, että yhteisössä on tilaa erilaisille persoonille ja mielipiteille. Nuorella tulee olla myös mahdollisuus ilmaista itseään turvallisesti. (Leimio-Reijonen, 2010, 124.)

Kuten sanottua, päihdekasvatusta tulee tehdä siellä, missä nuorikin on. Koulu tavoittaa yleensä koko ikäluokan kerralla, mutta toimintaympäristönä se ei välttämättä ole se otollisin paikka. Vapaa-ajanviettopaikat voivat olla toimivampia, mutta silloin nuoren täytyisi olla motivoitunut kuulemaan aiheesta. Menetelmät kummassakin, koulussa ja vapaa-ajalla, tulisi olla motivoivia ja innostavia. Osallistumisen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen ja siksin sen pitäisi olla nuorelle mielekästä. Päihdetietouden lisäksi tavoitteena on sosiaalisten taitojen kehittyminen. Tämä toteutuu sitä paremmin, mitä enemmän nuori pohtii yhdessä muiden kanssa päihdekysymyksiä eikä vain kuuntele ulkopuolelta tulevaa tietotulvaa. Keskusteluun osallistuminen ja ryhmässä toimiminen kehittävät nuoressa taitoja, joiden kautta hän kokee onnistumisia ja oppii muodostamaan muista riippumattomia mielipiteitä.

5.1. Avoin keskustelu

Yleensä nuoret haluavat keskustella avoimesti päihteistä. Tilanteissa esiintyvä provosoiva käytös kuuluu ikätason normaaliin käytökseen eikä siitä ole tarpeellista vaivaantua. Nuoret voivat pohtia kysymyksiä myös pienemmissä ryhmissä. Nuorten mielestä koulu on luontevin paikka päihdekasvatukselle. Nuoret myös haluavat tulla kuulluiksi ja olla keskusteluissa mukana tasavertaisina osallistujina. (Kylmänen, 2005, 27.)

Avointa keskustelua joutuu toteuttamaan jokainen, joka kohtaa päihteisiin liittyviä kysymyksiä arjessaan. Kaikki nuorten kanssa tekemisissä olevat aikuiset tarvitsevat tietoja ja taitoja keskustellakseen päihteistä. Ristiriitaa ja haastetta aiheuttaa erilaiset näkökulmat ja tieteen- ja hallinnonalojen moninaisuus. Usein törmää siihen, että nuorella on enemmän tietoa aiheesta kuin aikuisella. (Soikeli, 2001, 55-56.) Viimeksi mainitusta ei kuitenkaan tarvitse hämmentyä vaan tulee kuunnella nuoren näkemyksiä kunnioittaen. Tällöin voi odottaa, että nuorikin kuuntelee aikuisen mielipidettä arvostaen tai ainakin saa mallin siitä, miten asioista voi keskustella, vaikka olisi eri mieltäkin.

Keskustelun tavoite ei aina välttämättä ole saada vastauksia tai ratkaista asioita. Nuoria kiinnostaa usein myös muiden tekemät valinnat. Keskustelussa onkin tärkeää antaa nuorelle valinnan vapaus ja korostaa valinnoista seuraavia vastuita. Näin vahvistetaan nuoren itseluottamusta ja joskus tarjotaan myös apua. Keskustelemalla voidaan ohjata nuori tarpeellisen avun piiriin oli kyse sitten nuoren omasta päihteiden käytöstä tai huoli kaverista tai perheenjäsenestä. (Kylmänen, 2005, 28.)

5.2. Elämyksellinen päihdekasvatus

Elämyksellisellä päihdekasvatuksella tarkoitetaan usein päihdeputkia tai elämysreittejä. Tämän kaltainen päihdekasvatusmuoto on yleistynyt 1990-luvulla. Päihdeputki mahdollistaa nuoren osallistamisen, joka on koettu muun muassa pääkaupunkiseudulla tehtyjen kyselyjen perusteella hyväksi asiaksi. Toisaalta kärjistetyt esimerkit ja nuorten erilainen reagointi niihin voidaan nähdä myös huonoina asioina. (Herranen, 2010, 30.)

Toiminnallisiin menetelmiin voidaan lukea esimerkiksi narratiiviset menetelmät. Niissä käytetään kuvitteellisia tarinoita, joita nuoret saavat ratkoa tai sanoittavat tarinan henkilön elämää. Yksi esimerkki tästä on muiden muassa Preventiimin hallinnoima aineanimaatiokilpailu. Siinä nuoret tekevät toisilleen animaatioita päihdekasvatusteemalla. He myös pääsevät tällä tavalla hyödyntämään uutta teknologiaa. Tämän menetelmän vaikuttavuudesta ei ole olemassa tietoa. (Herranen, 2010, 32.) Elämyksellisten menetelmien vaikuttavuudesta on muutenkin melko vähän tietoa saatavilla. Itse ajattelen, että nuori ei välttämättä hahmota, onko juuri tällainen menetelmä vaikuttanut hänen valintoihinsa. Voisi ajatella, että esimerkiksi narratiivinen menetelmä vaikuttaa nuoren alitajuntaan ja nuori kokee, että vastaukset ovat hänessä itsessään eivätkä ulkopuolelta tulleita. Tämä on varmasti yksi syy miksi elämyshakuisuus on merkittävässä osassa päihdekasvatuksen kentällä. Pyritään tietoisesti siihen, että nuori löytää vastaukset oman ajattelun kautta, koska silloin niillä on hänelle itselleen suurempi merkitys.

Ehkäisevässä työssä voitaisiin käyttää nykyistä enemmän elämyspedagogiikan keinoja. Tällöin tulisi myös avata laajemmin päihdekysymys. Jos keskustelu laajenee päihdehaitoista muihin päihteisiin liittyviin kysymyksiin, edellyttää se luottamusta nuoren omaan ajatteluun eikä tarvita enää pelottelua. (Rantala, ym. 2006, 89.)

5.3. Toiminnalliset ja projektiiviset menetelmät

Toiminnallisiin ja projektiivisiin päihdekasvatusmenetelmiin voidaan lukea esimerkiksi pelit, draama ja kuvakollaasien tekeminen. Vaihteleva menetelmien käyttö saa nuoret innostumaan ja osallistumaan toimintaan. Näissä menetelmissä nuori on itse toimija ja tiedon tuottaja Oppimista tapahtuu huomaamatta. Riskinä toiminnallisissa menetelmissä on se, että nuori ei välttämättä käsitä esimerkiksi kuvakollaasien tarkoitusta. Toiminta saattaa tuntua vain kivalta puuhailulta. (Herranen, 2010, 31-32.) Riskiksi voidaan kokea myös se, että oppiminen tapahtuu nuorelta nuorelle. Faktatiedon jakaminen saattaa puuttua kokonaan.

Toiminnallisissakaan menetelmissä ei pidä unohtaa keskustelua ohjaajan ja nuoren välillä. Myöskään nuoren tietojen aliarviointiin ei pitäisi sortua. Usein on käynyt niin, että ohjaaja jollakin tavalla pyrkii manipuloimaan nuoren omia ajatuksia tai kokemuksia. (Herranen, 2010, 31.) Omien kokemusteni mukaan nämä menetelmät voivat tapahtumahetkellään tuntua juurikin puuhastelulta. Myöhemmin ne saattavat kuitenkin palata mieleen ja asettua henkilön sen hetkisen tietämyksen asettamiin viitekehyksiin. Henkilö saattaa muistaa prosessin aikana pohtimiaan asioita ja käytyjä keskusteluja. Vaikka ne ovat tuntuneet yhdentekeville aiemmin, ne voivat herättää ajatuksia ja henkilö voi hyödyntää kokemustaan myöhemmissä elämänsä vaiheissa. Silloin, kun oppiminen tapahtuu nuorten keskinäisen kommunikaation kautta, on tärkeää, että osaava aikuinen on läsnä ja kuuntelee keskustelua. Tarvittaessa aikuisen tehtävä on mielestäni oikeista väärät tiedot ja ohjata nuoret oikean tiedon äärelle. Näin nuori oppii suhtautumaan kriittisesti saamaansa informaatioon myös muissa tilanteissa.

5.4. Camera obscura

Camera obscura on arvo- ja terveystkasvatusohjelma, joka on ollut käytössä vuodesta 1995. Ohjelma perustuu kokemukselliseen oppimiseen ja vuorovaikutukseen. Ehkäisevän päihdetyön sekä sosiaalisen vahvistamisen välineenä toimiva Camera obscura toteutetaan nuorisotalon ja koulun yhteistyönä. Se on suunnattu 12-17-vuotiaille nuorille. (Inkinen, 2015, 2.) Lappeenrannassa seurakunnat toteuttavat Camera obscuran yhdessä Eksote päihdekliniikan kanssa kaikille kahdeksaluokkaisille (NMKY, 2015.) Erään toisen kunnan koulun rehtorin mukaan Camera obscura toteutetaan heidän koulullaan ensi keväänä.

Camera obscura koostuu kuudesta osasta. Ensimmäisen, eli ennakkotunnin ja viimeisen, purkuosan toteuttaa opettaja luokkansa kanssa. Toteuttajana voi myös olla esimerkiksi jonkun aineen opettaja tai muu koulun henkilökunnan edustaja. Purku tapahtuu noin viikon päästä varsinaisen Camera obscura-seikkailun jälkeen.

Prosessi alkaa vuotta ennen ensimmäistä oppilaskontaktia eli ennakkotuntia. Tällöin perehdytetään opettajat ja muut toimintaan osallistuvat aikuiset.

Camera obscura on kunnille ja muille järjestäville tahoille noin vuoden mittainen prosessi. Suomen NMKY:n edustajat järjestävät perehdytyksiä ja koulutusta koulujen henkilökunnalle sekä nuorisotalolta mukana oleville työntekijöille. Näin he varmistavat, että toimintapäivä onnistuu ja sille asetetut tavoitteet toteutuvat. Camera obscuraan osallistuvat myös opettajat, jotka kulkevat luokkiensa mukana seikkailun ajan. Seikkailussa olevan tarinan ja tilat nuori kohtaa yksin. Tarinan hän kuulee kuulokkeiden kautta ja sen opastamana siirtyy tilasta toiseen. Vaikka nuori kulkee tilassa yksin, hänet kohdataan aidosti alussa ja lopussa. Aikuinen on vastaanottajana ja ohjaa nuoren tekemään reflektointitehtävää, kun tämä palaa reitiltä. (Inkinen, 2015, 4.)

Nuorisotalon työntekijä on mukana starttivaiheessa, koska hänellä on ammattinsa puolesta osaamista ohjaamisesta ja organisoinnista. Nuorisotalon työntekijät ovat usein myös aloitteen tekijöinä, kun kuntaan halutaan päihdekasvatusta toteuttava taho. (Inkinen, 2015,4.)

6 KYSELYN TULOKSET JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA

Tässä kappaleessa käyn läpi kyselyn tuloksia ja esittelen tietoperustan ja saamieni vastausten, tietoperustan ja omien kokemusteni pohjalta laaditun suunnitelman ehkäisevän päihdetyön malliksi.

6.1. Kyselyn analysointi

Valitsin tutkimusmenetelmäksi kyselyn. Sen avulla saan saman tiedon helposti kaikilta osapuolilta. Kysely sisältää sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Lähetin kyselyn sähköpostitse kaikille Etelä-Karjalan yläkoulujen rehtoreille eli yhteensä 15 koululle. Käytin kyselyn tekemiseen Webropol-lomakepohjaa. Kyselyyn vastattiin nimettömänä, mutta itse pystyin näkemään, miltä kouluilta vastaukset olivat tulleet. En hyödynnä tätä tietoa opinnäytetyössäni tulosten analysoinnissa.

Vastauksia sain määräaikaan mennessä kahdelta koululta ja kyselyyn olivat vastanneet koulujen rehtorit. Vaihtoehtona olin tarjonnut myös, että joku muu koulun henkilökunnan edustaja voisi vastata. Kysyin, minkälaista päihdekasvatusta kouluilla tarjotaan ja kuka sitä toteuttaa. Molemmissa kouluissa koulun oma henkilökunta vastaa päihdekasvatuksen järjestämisestä oppituntien puitteissa. Toisessa lisäksi kerrottiin järjestettävän teemapäiviä koulun ulkopuolisen tahon järjestämänä. NMKY:n tarjoama ja toteuttama Camera obscura on tulossa toiselle kyselyyn vastanneista kouluista ensi keväänä.

Toiseksi kysyin, mitä vastaajat haluaisivat muuttaa koulujen päihdekasvatuksesta. Vastaajat eivät osanneet sanoa muutosehdotuksia koululla tapahtuvaan päihdekasvatukseen. Kysymykseen, miten vaikuttavuutta seurataan, molemmat vastasivat, että kyselyiden avulla. Toinen vastaaja epäili kuitenkin oppilaille tehtävän kyselyn pätevyyttä eli vastaako oppilaat totuuden mukaisesti ja uskotta-

vasti. Vaikuttaisi siltä vastausten perusteella, että jälkiseurantaankin kaivattaisiin jotakin toimivaa työvälinettä.

6.2. Suunnitelma päihdekasvatuksen kehittämiseen ja jalkauttamiseen

Mitä on hyvä päihdekasvatus? Tämän kysymyksen kautta lähdetään hakemaan vastausta siihen, minkälaista päihdekasvatusmallia lähdetään kehittämään ja tarjoamaan Ketju-työryhmän käyttöön. Tarkastelen asiaa luonnollisesti yhteisöpedagogin kompetenssien kautta.

Rantalan ym. (2006) artikkeli sai pohtimaan, mikä on hyvää eli tehokasta päihdekasvatusta. Onko se pelottelua, ylhäältä tulevaa faktojen kerrontaa vai nuoren omaan ajattelukykyyn luottavaa keskustelevaa ja ehkä jopa elämyksellistä kasvatusta. Yhteisöpedagogien keskuudessa vallitseva humanistinen ihmiskäsitys ohjaa suhtautumaan asioihin kriittisesti. Humanistisessa ajattelussa arvostetaan mielen ja ajattelun avoimuutta ja kannustetaan luottamaan omaan ajatteluun. (Rantala ym., 2006, 90.)

Yhteisöpedagogina näkisin humanistisen näkökulman tuomisen osaksi päihdekasvatusta hyvänä vaihtoehtona. Mielestäni nuorelle tulee antaa mahdollisuus oman mielipiteen muodostamiseen ja on tarjottava sellaista kasvatusta, joka on keskustelevaa ja kunnioittavaa. Tämä vaatii ohjaajalta tietoa ja taitoa päihdekysymysten hallinnasta.

Kuten aiemmin tässä opinnäytetyössä on tullut ilmi, päihdekasvatusta antavien tahojen kirjo on laaja, joten laadunvalvonta on haastavaa. Laatuksiteerit ovat toki olemassa, mutta onko niiden mukaista kasvatusta mahdollista järjestää olemassa olevilla resursseilla. Tämän opinnäytetyön tuloksena syntyvän suunnitelman yksi tavoite on osoittaa, että päihdekasvatusta tulee tehdä ja siihen pitää järjestää tarvittavat resurssit. Ketju-työryhmän etuna tässä on moniammatillisuus ja työryhmän jäsenten ammattitaitoisuus. Lisäksi kuitenkin tarvitaan vapaaehtoisia kuten vanhempia ja järjestöjen edustajia, joiden koulutukseen ei

välttämättä ole resursseja. Lisäksi työryhmän jäsenillä on vaihtelevasti mahdollisuus työajan puitteissa osallistua Ketju-työhön. Siksi tarvitaan myös päättäjiltä ja organisaatioiden johtohenkilöiltä tahtotilaa taata laadukas ja tavoitteet täyttävä työskentelymahdollisuus.

Yksi kysymys on se, mitä annetulla päihdekasvatuksella halutaan saavuttaa. Argumentoiva keskustelu nähdään tehokkaana. Siinä ei anneta valmiita vastauksia vaan annetaan osapuolille mahdollisuus uusiin näkökulmiin ja omien mielipiteiden julki tuomiseen. Argumentoiva keskustelu on mielestäni lähimpänä humanistista lähestymistapaa. Tässä menettelytavassa pyritään herättämään vastapuoli ajattelemaan asioita uudella tavalla. Annetaan tilaa vastargumentoinnille ja hyväksytään erilaisia näkökulmia. Useimmiten viimeinen johtopäätöksen teko jää yleisölle eli tässä tapauksessa nuorelle (Rantala ym., 2006, 90.)

Nuoriso- ja vapaa-ajan sektorin rooli on tärkeä, kun puhutaan ehkäisevän päihdetyön tekemisestä. Tällä sektorilla yhteisöllisyys korostuu, kun tarjotaan mahdollisuuksia viettää vapaa-aikaa päihteettömästi. Resurssien rajallisuuden vuoksi nuoren yksilöllinen kohtaaminen jää hyvin vähäiseksi. Nuorisotyössä tapahtuva päihdekasvatus on yleensä yhteisöllistä. Yksilöllisyys voidaan kuitenkin tavoittaa, jos tarjotaan laajasti erilaisia tapoja viettää vapaa-aikaa ilman päihteitä. (Nordin, Heloma, Mussalo-Rauhamaa, 2005, 19.)

Yhteisöllisyyden lisäksi nuoriso- ja vapaa-ajan sektorin antama päihdekasvatus voi olla vertaisvalistusta tai psykososiaalista vaikuttamista. Psykososiaalisen vaikuttamisen lähtökohtina ovat nuoren omat voimavarat sekä yhteisön antama tuki. Näitä keinoja käytettäessä ei ole välttämätöntä puhua päihteistä lainkaan vaan niiden tavoite on muun muassa vahvistaa nuoren itsetuntoa erilaisin keinoin. (Maunu, 2012, 35.) Järjestöpuolella Youth Against Drugs ry:n toiminta perustuu pitkälti vertaistoimintaan. Heidän yksi toimintamuoto on infopisteiden tuominen nuorten tapahtumiin. Infopisteillä nuoret koulutuksen käyneet henkilöt kertovat päihteistä ja kertovat, mitä vaihtoehtoja on olemassa päihteiden käytölle. Olen itse toiminut kyseisessä järjestössä vuosina 2002-2009 ja ollut mukana kehittämässä materiaaleja ja toimintamuotoja. Järjestö tarjoaa jäsenilleen päih-

teetöntä toimintaa kokoontumisten, tapahtumien ja leirien muodossa muutamia esimerkkejä mainitakseni.

Nuoriso- ja vapaa-ajan sektorilla on myös erilaisia hankkeita ja kampanjoita, joilla kannustetaan nuoria päihteettömään elämään. Tämän tyyppinen kampanjointi on oman kokemukseni mukaan lisääntynyt Internetin aikana. Internetistä löytyy sivustoja, joissa kerrotaan päihteiden käytön vaaroista ja seuraamuksista hyvin konkreettisin esimerkein. Niissä myös kerrotaan, mitä vaihtoehtoja voi olla päihteille. Näissä, kuten esimerkiksi elämyspedagogisissa menetelmissäkin, ratkaisu jää itse nuoren tehtäväksi. Passiivinen kampanjointi voi olla tehokasta, mutta sen tuloksia on mahdotonta mitata. Ei voida tietää, kuinka monta nuorta on tavoitettu ja onko juuri kyseinen kampanja vaikuttanut nuoren valintoihin.

Ehkäisevän päihdetyön prosessin tulisi alkaa tiedottamisella nuorille ja nuorten vanhemmille. Tulisi kertoa, mitä ehkäisevällä päihdetyöllä haetaan ja kuka sitä tekee lmatralla. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi vanhempainillan ja oppituntien yhteydessä. Nuorille on mielestäni hyvä tiedottaa siellä, missä he päivänsä viettävät ja näin tavoitetaan ikäryhmä kattavasti.

Tämän jälkeen työskentelyä voisi jatkaa eri oppitunneilla. Aihe on etukäteen päätetty ja menetelmiä voi käyttää kattavasti. Esimerkiksi kuvaamataidontunneilla tehtävät julisteet tupakoinnin tai päihteiden vaaroista. Yhteiskuntaopin tunnilla voisi vierailla poliisin edustaja kertomassa päihteisiin liittyvistä asioista. Tällä tavalla tietoutta voisi jakaa läpi lukuvuoden sen sijaan, että joku ryhmä käy kerran vuodessa koululla pitämässä teemapäivän. Camera obscurassa prosessi on pidempi kuin teemapäivän mittainen. Mielestäni siinä oli hyvää se, että aiheeseen valmistauduttiin etukäteen ja luokan opettaja saa myös etukäteen informaatiota menetelmästä ja työkalut työskentelyn aloittamiseen luokkansa kanssa. Myös jälkityö on mielestäni hyvä tässä menetelmässä. Sillä tavalla saadaan selvyys siitä, onko nuori hyötynyt teemapäivästä mitään. Tällä saataisiin siis ratkaisu pulmaan, miten tehokkuutta seurataan. Eli lyhyesti, jos teemapäiviä järjestetään, etu- ja jälkikäteen tehtävä työ koululla on erittäin tärkeää. Teemapäivä voisi olla mahdollista pilkkoa myös pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Tässä voisi olla ratkaisu sille, että kokonaisen päivän aikatauluttaminen ja so-piminen eri toimijoiden kesken on iso haaste. Suunnittelu, loppukoonti ja niin

sanottu jälkityö palautteineen ja työskentelyineen koululla olisi kuitenkin hyvä toteuttaa niin, että kaikki työntekijät ovat paikalla. Lisäksi koulut voisivat enemmän hyödyntää järjestöjen materiaaleja ja asiantuntijuutta. Tämä rikastuttaisi ja laajentaisi informaatiota ja toisi erilaisia näkökulmia aiheeseen. Samalla laajentuisi vastuu siitä, kuka järjestää toimintaa. Kun tehtävän ottaa hoitaakseen alan järjestöt ja koulutetut vapaaehtoiset, voidaan taata työn laatu, eettisyys ja tavoitteiden saavuttaminen. Järjestöt myös dokumentoivat omaa toimintaansa ja sitä voidaan hyödyntää myös kunnissa arvioitaessa ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuutta.

Kuten aiemmin tässä opinnäytetyössä mainitsen, jokaisella pitäisi olla edes jonkinlainen valmius ennalta ehkäistä nuoren päihteiden käyttö. Ajattelen, että ehkäisevä päihdetyö ei rajoitu pelkästään koulun vastuulle vaan sitä tulee saada myös vapaa-ajan palveluita tuottavilta tahoilta. Nuorisotiloilla toimii mielestäni parhaiten kampanjaesitteet ja -julisteet. Niiden avulla voi herätellä keskustelua nuorten kanssa. Nykyisin eri järjestöjen (esimerkiksi Youth Against Drugs ry) ja muiden tahojen tuottama materiaali puhuttelee nuoria jo ulkonäöllään. Se on myös helposti ymmärrettävää. Päihdeettömät tapahtumat toimivat myös yhtenä ehkäisevän päihdetyön muotona. Näissä tilanteissa on myös hyvä jakaa tietoa päihdehaitoista, kun nuori kohdataan selvin päin. Tällöinkin on mahdollisuus herättää keskustelua ja nuori saa vapaasti kertoa oman mielipiteensä. Mielestäni tämä on etu esimerkiksi opettajan johdolla käytävään keskusteluun verrattuna.

Yksi aivan uudenlainen toimintamalli voisi olla, että Ketju-työryhmän edustajat kävisivät vierailmassa esimerkiksi liikuntaseuroissa. Siellä on varmasti paljon aikuisia, jotka hyötyisivät päihdetietoudesta ja kaipaavat tukea päihteiden puheeksi ottamisessa nuorten kanssa. Vanhempainiltoja sekä kaikille avoimia keskustelutilaisuuksia Ketju on jo järjestänyt ja uskon, että liikuntaseuroihin kohdistettu työ voisi olla tähän hyvä lisä. Jos työryhmän edustajan työaika ei ole riittävä tähän, voisi ajatella seurojen edustajille tarjottavaa koulutusta ehkäisevästä päihdetyöstä ja siitä, minkälaista päihdekasvatusta he voisivat antaa nuorille. Tässä voisi hyödyntää Ryhmässä Päihdeettä -päihdekasvatusmallia, joka on kehitetty vuosina 2004-2007. Mallissa käytetään tarinallisia eli narratiivisia menetelmiä. Tarinoiden lisäksi mallissa korostuu omien valintojen vaikutus tu-

levaisuuteen. Kuten muissakin ympäristöissä ja menetelmissä, aikuisen osaminen ja luotettavuus on avainasemassa. Tarinan lisäksi malli hyödyntää toiminnallisia menetelmiä, joilla pyritään edistämään hyvää ryhmähenkeä. Toimintaympäristöksi tälle prosessille suositellaan leiriä, jolloin harjoitteille ja niiden purkamiselle on riittävästi aikaa. (Korjus & Lankinen, 2010, 83-85.)

Tämä suunnitelma on pyritty tekemään niin, että sen avulla on helppo perehdyttää eri toimijoita ehkäisevään päihdetyöhön. Materiaali toimii niin vapaaehtoisten kuin nuorten kanssa työtä tekevien perehdyttämiseen. Materiaali on tarkoitus koota oppaaksi, joka voi toimia koulutusten runkona ja tietopohjana nuorten parissa tehtävälle työlle. Siksi olen perusteellisemmin käsitellyt laatutähteä työvälineenä sekä Camera obscuraa yhtenä menetelmänä. Toivon, että materiaali palvelisi mahdollisimman montaa tahoja, joka tekee ehkäisevää päihdetyötä. Opas kertoo, mitä eri keinoja voi hyödyntää ja antaa vinkkejä siitä, mitkä tahot voisivat auttaa, jos omat taidot eivät riitä. Siksi näkisin, että tätä materiaalia voidaan hyödyntää myös täysin uusissa toimintaympäristöissä.

Olipa toimintaympäristö mikä tahansa, on tärkeää, että nuorella on mahdollisuus muodostaa oma mielipiteensä ja turvallista ilmaista itseään. Aikuisen tulee olla hyvin perillä siitä, mistä puhuu ja mitä on tekemässä. Nuoren tietämystä ja ymmärrystä ei pidä aliarvioida.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön aihe on itselleni hyvin läheinen ja koen sen tärkeäksi. Läheisen siitä tekee se, että olen vuosia toiminut huumeiden vastaisessa järjestössä aktiivisesti ja sen jälkeenkin ollut kiinnostunut päihdetilanteesta yleisellä tasolla. Lisäksi koen Ketju-työryhmän tekemän työn hyvin tärkeänä ja arvostan heidän ammattitaitoaan. Se loi ehkä jonkinlaisen ”rimakauhun”, kun mietin, miten lähteä suunnittelemaan ehkäisevän päihdetyön uutta suuntaa. Ei toki ollut tarkoituskaan keksiä pyörää uudelleen vaan nimenomaan kartoittaa olemassa olevia keinoja ja pohtia, mikä niissä olisi sellaista, mitä voitaisiin Imatralla hyödyntää. Mielestäni onnistuin tässä tehtävässä hyvin ja sain laadittua työlleni kattavan tietoperustan.

Tärkeimpänä antina pidän laatutähden avaamista. Kun ehkäisevää päihdetyötä suunnitteleva henkilö pohtii, mitä toiminnalla tulisi saavuttaa, tästä työstä hän löytää oleellisen tiedon laatutähdestä ja pääsee helposti myös käsiksi kyseiseen työkaluun. Mallin muodostuminen vaati aika paljon aikaa. Lopulta sain hiottua erilaisista vaihtoehdoista itseäni miellyttävän rungon. Sain mukaan myös uudenlaisia ajattelutapoja, joihin itse olen tyytyväinen. Saattaa olla, että olen ollut turhan kriittinen omille ajatuksilleni ja siksi ehdotuksen laatiminen on ollut työlästä. Työn valmistumisen kynnyksellä kuitenkin tulin siihen tulokseen, että olen tehnyt parhaani ja käyttänyt aiempaa tietämystäni ja lähdeteoksia niin kattavasti kuin on ollut tarpeen tämän työn kannalta.

Se mietitytti oikeastaan koko työn tekemisen ajan, miten ratkaisisin resurssipulman, joka myös Imatralla koetaan haasteeksi. En omasta mielestäni löytänyt tähän oikein vastausta. Toki kerron, mitä mikäkin toiminta mahdollisesti vaatisi. Ajattelen, että jääköön se sitten resursseista päättävien asiaksi, miten laadukasta työtä he odottavat. En juurikaan saanut tai pyytänyt ohjausta työn tilaajalta. Ehkä tätä resurssiasiaa olisi ollut hyvä pohtia yhdessä. Toisaalta, nyt kun olen kartoittanut ja suunnitellut, minkälaista työtä olisi hyvä tehdä, voimme ruveta pohtimaan, millä resursseilla tämä toteutuu. Resursseilla tässä siis tarkoitan sekä rahallisia resursseja että käytettävissä olevan työpanoksen määrää. Resurssipulma on siinäkin mielessä haastava, että missään ei ole yksiselitteisesti määriteltä, mikä on riittävä taso. Siksi kunnissa tehtävä työ on hyvin moninaista ja toisaalta ihmiset tyytyvät vähään. Ehkä kehitystä pääsisi tapahtumaan, jos nuoria opettavat ja kasvattavat aikuiset vaatisivat lisäresursseja päättäviltä tahoilta. Tällä tavalla myös laatu paranisi ja voitaisiin aidosti huomioida kaikki laatuksiteerit ja täyttää ne. Sillä jos resursseja ei ole riittävästi, joudutaan tärkeistä asioista tinkimään eikä kokonaisuus ole enää välttämättä tarkoituksen mukainen.

Tietoperustan rajaaminen oli suhteellisen helppoa. Toki olisin voinut tuoda enemmän esille tilastoja ja tietoa siitä, kuinka paljon Etelä-Karjalassa käytetään päihteitä nuorten keskuudessa. Halusin lähteä tekemään tätä työtä ratkaisukeskeisesti eli tuoda esille erilaisia tapoja tehdä päihdetyötä ja ennen kaikkea ehkäisevää päihdetyötä. Eihän siinäkään jäädä pohtimaan sitä, miksi joku käyttää

päihteitä vaan pyritään löytämään tapoja elää ilman päihteitä tai ehkäisemään päihteistä aiheutuvia haittoja. Tietoperusta on siis siksi rajattu käsittelemään erilaisia tapoja tehdä ehkäisevää päihdetyötä sekä esittelemään työkaluja, joita käyttämällä saavutetaan paremmin halutut tavoitteet.

Aikataulusyistä en ole vielä päässyt esittelemään työtäni tilaajalle eikä laatimaani suunnitelmaa ole vielä testattu. Nämä toimenpiteet toteutuvat siinä vaiheessa, kun Ketju-työryhmän tulevaisuus selviää ja on tietoa siitä, minkälaisella kokoonpanolla työtä mahdollisesti jatketaan. Jos työryhmä jostain syystä lakkaa kokonaan olemasta, tämä työni jäänee Imatran seurakunnan erityisnuorisotyön käyttöön. Näkemykseni mukaan siitä on hyötyä myös siellä ja mahdollistahan on sekin, että paikalliset ehkäisevää päihdetyötä tekevät järjestöt voisivat hyötyä tästä opinnäytetyöstä. Se ei tietenkään ole poissuljettua, vaikka Ketju jatkaisi toimintaansa. Yhteistyötä kuitenkin tarvitaan ja linjaus tulisi olla yhtenäinen riippumatta siitä, kuka työtä tekee. Myöhemmin ratkeaa myös se, minkälaisessa muodossa suunnitelmani tulee olemaan työryhmän ja mahdollisten muiden toimijoiden käytössä. Itse suosisin sähköistä versiota. Se olisi helposti saatavilla eikä häviäisi työntekijöiden arkistoihin.

Kokonaisuutena opinnäytetyöni on ehjä ja selkeä. Omasta mielestäni se etenee johdonmukaisesti ja kohti päämääräänsä eli suunnitelmaa ehkäisevästä päihdetyöstä Imatralla. Mielestäni tämä on hyvä alku prosessille, joka tästä lähtee liikkeelle. Työtä on vielä paljon edessä, jotta kaikki osa-alueet täyttyisivät. Uskon työryhmän ja muiden päihdetyötä tai kasvatustyötä tekevien ammattitaitoon, joiden avulla saamme Imatralla hyvän, toimivan ja tuloksellisen ehkäisevän päihdetyön kokonaisuuden. Muistetaanhan, että jokaisen kansalaisen tulee tietää edes jotakin päihdekasvatuksesta.

LÄHTEET

Ali-Melkkilä, Sirpa 2010. Ehkäisevää päihdetyötä eli kansalaiseksi kasvattamista osallisuuden kautta. Teoksessa Kylmäkoski, Merja. Pylkkänen, Sanna. Viitanen, Reijo. (toim.). Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 21.

Heimala, Heli 2014. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet Etelä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa. Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Herranen, Jatta 2010. Toisin tekemisen paikka? Ehkäisevää päihdetyötä nuorten silmin. Teoksessa Kylmäkoski, Merja. Pylkkänen, Sanna. Viitanen, Reijo. (toim.). Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 21.

Inkinen, Ari 2015. Case Camera obscura 2014. Arviointiraportti vuosien 2011-2014 toiminnasta. Helsinki: Suomen NMKY:n liitto. Saatavana PDF:nä www.cameraobscura.fi

Korjus, Liisa & Lankinen, Tessa 2010. Yhteisöllisyyttä ja päihteettömyyttä tuke-
massa. Ryhmässä Päihteettä -toimintamalli nuorille urheilijoille. Teoksessa
Kylmäkoski, Merja. Pylkkänen, Sanna. Viitanen, Reijo. (toim.). Yhteisöllisiä nä-
kökulmia nuorten ehkäisevään päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakou-
lu. Sarja C. Oppimateriaaleja 21.

Kylmänen, Petri 2005. Kun kaikki muutkin... Nuorten ehkäisevä päihdetyö.
Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Leimio-Reijonen, Susanna 2010. Nuorten päihteettömyyden edistäminen-
vuoropuhelua ja yhteistoimintaa. Teoksessa Kylmäkoski, Merja. Pylkkänen,
Sanna. Viitanen, Reijo. (toim.). Yhteisöllisiä näkökulmia nuorten ehkäisevään

päihdetyöhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 21.

Luopa, Pauliina 2014. Nuorten hyvinvointi Suomessa 2000-2013:kouluterveyskyselyn tulokset..

Maunu, Antti 2012. Ryyppäämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin Pori: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry ja Antti Maunu..

Myllyniemi, Sami 2013. Vaikuttava osa: nuorisobarometri

Nordin, Patrik & Heloma, Antero & Mussalo-Rauhamaa, Helena 2005. Nuorten tupakointi ja alkoholin käyttö Etelä-Suomen läänissä. Näkemyksiä ehkäisevästä päihdetyöstä kunnissa. Helsinki: Etelä-Suomen lääninhallitus.

Rantala, Kati & Salasuo, Mikko & Soikkeli, Markku 2006. Näytelmät ja päihdeputket. Elämysten käytöstä ja väärinkäytöstä huumekasvatuksessa. Teoksessa Puuronen, Anne (toim.). Terveystaju. Nuoret, politiikka ja käytäntö. Tampere: Kirjoittajat ja Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 63.

Salmivalli, Christina 2000. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Keuruu: Tekijät ja PS-kustannus.

Soikkeli, Markku 2000. Valistus osana huumeiden käytön ehkäisyä. Teoksessa Piisi, Ritva (toim.) . Huumetyö. Tampere: Kirjoittajat ja kustannusosakeyhtiö Tammi.

Soikkeli, Markku & Warsell, Leena (toim.) 2013 . Laatutähteä kiertämässä. Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Tampere: Kirjoittajat ja THL

<http://www.cameraobscura.fi/> (viitattu 1.11.2015)

Etelä-Karjalan alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015 - 2018 HYVÄ JA TURVALLINEN ARKI LAPSELLE. Lastensuojelulain 12 § mukainen

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2014. Lappeenranta: Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Saatavana PDF:nä <http://www.ekstote.fi/>